

ΑΠΟ ΤΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ ΤΗΣ ΡΟΔΟΥ *

"Υστερ' από την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας έρχονται να κυριαρχήσουν στα Δωδεκάνησα τὸ 1309 οἱ "Αἱ Γιαννίτες Ἱππότες τῆς Ἱερουσαλήμ, πού θρονιάζονται στὴ Ρόδο καὶ σ' ἄλλα ὀκτὼ νησιά γιὰ δύο καὶ περισσότερους αἰῶνες, χτίζοντας τὰ ὄχυρά καὶ τὰ ἀπόρθητά τους κάστρα.

"Όταν ὁ Μωάμεθ ἔστειλε δυνατὸ στόλο στὰ 1480 γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴ Ρόδο, δὲν τὸ κατάρθωσε γιὰτὶ ἤβρε μεγάλη ἀντίσταση, ὄχι τόσο ἀπὸ τοὺς Ἱππότες πού δὲν ἦσαν καὶ πολλοί, ὅσο ἀπὸ τοὺς νησιώτες πού ἐμάχονταν λεονταρίσια νὰ σώσουν τὰ ἱερά καὶ τὰ ὄσιά τους ἀπὸ τὸ νέο ἐπιδρομέα. Ἐνωμένοι μὲ τοὺς Φράγκους οἱ Ρόδιοι πολεμοῦσαν ἐπὶ τρεῖς μῆνες συνέχεια, μέσ' ἀπὸ τὴν ὄχυρωμένη πολιτεία, ἐνάντια στὶς λυσσαλέες ἐπιθέσεις τοῦ ἐχθροῦ.

Τὸ σπουδαιότερο εἶναι πῶς Ἕλληνες, στρατολογημένοι μὲ τὴ βία ἀπὸ τοὺς Τούρκους πού πολιορκοῦσαν στενά τὴ Ρόδο, εἶχαν ἐφεύρει τοῦτο τὸ ἐξυπνο τέχνασμα: Ρίχνοντας τὰ βέλη τους στοὺς πολιορκημένους μέσα στὸ Κάστρο Ροδίου, τοὺς ἔστελναν μαζί μ' αὐτὰ καὶ μικρὰ σημειώματα πού τοὺς κρατοῦσαν ἐνήμερους γιὰ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ, γιὰ τὶς κινήσεις του καὶ γιὰ τὶς ἐπιθέσεις πού ἐτοίμαζε.

Μιὰ ἀπὸ τὶς τραγικώτερες σελίδες ἐκείνης τῆς ἐποχῆς εἶναι καὶ τὸ φοβερὸ θανατικὸ τοῦ λιμοῦ πού ἔπεσε στὴ Ρόδο τὸ 1498 - 1499 καὶ πού θέρισε ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τοὺς κατοίκους τῆς. Μᾶς τὸ διηγεῖται, μέσ' ἀπ' τὸ ποίημά του «Θανατικὸν τῆς Ρόδου» πού τὸ ἔγραψε στὰ 1500, ἕνας λαϊκὸς ποιητῆς, ὁ Ἐμμανουήλ Γεωργιλᾶς ἢ Λιμενίτης. "Αν τὸ ἐξετάσουμε ἀπὸ τὴ λογοτεχνικὴ του πλευρὰ ὡς ποίημα, δὲν εἶναι παρὰ μιὰ ἔμμετρη ὠμὴ ἀφήγηση τῆς φοβερᾶς τραγωδίας πού ξετυλιγότανε μπροστά του. "Όμως ἀνάμεσα στὴν πολυλογία τῶν 644 στίχων ξεχωρίζουν καὶ στροφές γεμάτες συγκίνηση, μὲ δυνατὴ ἀναπαράσταση δραματικῶν εἰκόνων ἀπὸ τὴ φρίκη τοῦ θανάτου.

Ὁ Γεωργιλᾶς γίνεται σ' αὐτὸ τὸ ποίημα ὁ «ζωγράφος τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ νησιοῦ του, δίνει δὲ σημαντικὲς πληροφορίες γιὰ τὴ συνήθεια τῶν ἀνθρώπων, τὶς φορεσιῆς καὶ τὴ νοικοκυρωσύνη τῶν γυναικῶν».

Παίρνουμε ἕνα μέρος ἀπὸ τὸ ποίημά του ὅπου, μέσ' ἀπὸ στίχους ὁμοίους μὲ θρηνητικὸ μοιρολόγι καὶ μὲ τὴν τοπικὴ γλῶσσα καθὼς καὶ τὴ γραφὴ ἐκείνου τοῦ καιροῦ, μᾶς ἀνιστοράει τὸν τραγικὸ χαμὸ πού ἔφερε ἡ φοβερὴ ἀρρώστια στὰ νιάτα τοῦ νησιοῦ πού εἶχαν παραμυθένια ὁμορφιά κ' ἐξωτικά στολίδια.

Ἄλλοίμονο Ροδίταις μου, καλὰ παλληκαράκια
καὶ ξένοι ὅσοι ἐχάθητε, Ρωμαῖοι καὶ φραγκάκια,
τὸ τί ἔπαθεν ἡ νειότη σας κι' αὐτὴ ἡ ἐλικιά σας,
τὴν θνήσχη τὴν ἐπάθατε καὶ τὴν παραλυσιάν σας
καὶ τ' ἀκριβὰ σας τὰ κορμιά στὰ ζᾶ νὰ τὰ φορτώνουν
εἰς κάμπους ἔξω, σκοτεινά, ἐκεῖσε νὰ τὰ χώνουν,
δίχως μεγάλαις ψαλμουδιαῖς, δίχως ἀλληλουτάρια
νὰ ἔρχονται νὰ τὰ βάλουσιν ἐπάνω στὰ μουλάρια.

Ποῦ εἶναι ἡ σάρκες ἡ λευκαῖς καὶ ἡ εὐμορφοσύναις,
 ἡ φαντασίαις οἱ πολλὰς καὶ ἡ γαλανταροσύναις,
 τὰ ροῦχα σας τὰ ἔκλαμπρα, σατία καὶ βελουδα
 κι' αὐτὰ σας τὰ γαλαντικά¹: τὰ πάνω σας ὀπούδα,
 σπαθιά καὶ μπουνιάλα² σας καὶ τζίντους³ χρυσωμένους
 καὶ δὰ θωρῶ τὸν θάνατον κ' ἔχει σας κερδισμένους.

Ποῦ κάτω περιγράφονται μὲ τὰ κάλλη τους οἱ ὁμορφες κοπέλες τῆς Ρόδου
 ποῦ τίς ἐπῆρε ὁ χάρος σ' ἐκεῖνο τὸ θανατικό:

Ἡ κόρες ὅπου εἶπαμε, τῆς Ρόδου ἡ κουρτέσαις⁴
 ἄσπραις ἦσαν στὸ πρόσωπο καὶ κρυαῖς εἰς τὸ τραχήλι,
 τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τους κόκκινα καὶ τὰ χεῖλη,
 φρύδια ξενοχάραγα, ὀρεκτικά ματάκια
 καὶ στήθη ὡσπερ μάρμαρα λευκά, βυζιά κανάκια.

.....
 κυπαρισσοθεργόλιγαις, ἄψεγαις κόρες ἦσαν
 νεράιδες ἢ ἀγγέλισαις καὶ πλέον ἐξεφυσῆσαν.

Ἄσπραις ἦσαν ὅπου εἶπαμε, τῆς Ρόδου ἡ κουρτέσαις⁴
 ἄσπραις ἦσαν στὸ πρόσωπο καὶ κρυαῖς εἰς τὸ τραχήλι,
 τὰ μῆλα τοῦ προσώπου τους κόκκινα καὶ τὰ χεῖλη,
 φρύδια ξενοχάραγα, ὀρεκτικά ματάκια
 καὶ στήθη ὡσπερ μάρμαρα λευκά, βυζιά κανάκια.

.....

Ὄταν τὸ 1522 ἔπεσε πιά σὰ θεϊκὴ ὄργη ὁ Σουλεϊμάν Β' ὁ Μεγαλοπρεπῆς
 μὲ 400 πολεμικά πλοῖα γεμάτα στρατὸ καὶ κανόνια, οἱ νησιῶτες, ὅσοι ἐσώθηκαν
 ἀπ' τὸ φοβερὸ λιμὸ, ὕστερα ἀπὸ τρομαχτικὰς ἐπιθέσεις ἀπὸ στεριά καὶ θάλασσα,
 ἀναγκάστηκαν, ἀπὸ προδοσία, νὰ παραδοθοῦν, ἀφοῦ γέμισαν μὲ τούρκικα κου-
 φάρια τὸ πεδίο τῆς μάχης.

Ἡ Ρόδος τότε γνώρισε τὴ μεγαλύτερη καταστροφή. Οἱ κοπέλες κ' οἱ
 «κουρτέσσαις» τῆς γέμισαν τοὺς ὀντάδες τῶν πασάδων καὶ οἱ ἀπολλώνιοι ἔφη-
 βοί τῆς τὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς. Μέσα στὴν περιτειχισμένη πολιτεία
 τῶν Ἰπποτῶν τῆς Ἱερουσαλήμ, χτίστηκαν τὰ ἱμαρέτια, οἱ μεντρεσέδες καὶ τὰ
 μεγάλα τζαμιά ποῦ ἓνα ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικότερα στάθηκε τὸ τέμενος τοῦ Σου-
 λεϊμάν. Ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρα οἱ πόρτες τοῦ Κάστρου ἐκλείναν μὲ τὸ ἡλιοβασί-
 λεμα, ἀπαγορεύοντας τὴν εἴσοδο στοὺς Ἕλληνας καὶ στοὺς Καθολικοὺς, ποῦ
 ἄρχισαν ἀπὸ τότε νὰ χτίζουσαν τὰ σπίτια τους ἐξω ἀπὸ τὰ τείχη. Ἡ χώρα τοῦ
 Μωάμεθ, πρόσθετε τώρα γιὰ πολλοὺς αἰῶνες, τὸ δικό τῆς ἔντονο χρῶμα στὴν
 πολυθασανισμένη Ρόδο καὶ στ' ἄλλα Δωδεκάνησα. Πάνω τους τώρα θριαμβικὰ
 κυμάτιζε τὸ μισοφέγγαρο τοῦ Ἰσλάμ γιὰ τετρακόσια χρόνια. Ὅμως οἱ Τούρ-
 κοι, μόλο ποῦ ἦταν ἀλλόθρησκοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, παραχώρησαν πολλὰ προ-
 νόμια στοὺς χριστιανοὺς τῶν νησιῶν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ρόδο καὶ τὴν Κῶ ποῦ δὲν
 ὑποτάχθηκαν ἀμέσως. Ἄφησαν ἐλεύθερη τὴ θρησκεία καὶ τὴ γλῶσσα, ὅπως καὶ
 γενικότερα τὴν ὅλη τοπικὴ αὐτοδιοίκηση, μὲ μόνο μιὰ ἐτήσια φορολογία λεγό-
 μενη «μακτοῦ».

Ὅσο κι' ἂν οἱ Ἕλληνας ζοῦσαν εἰρηνικὰ μὲ τὸν κατακτητὴ, ἔχοντας ὅμως
 καὶ διάμεσες διαμάχες, ἡ αἰώνια φλόγα τῆς λευτεριάς ποῦ κουφόκαιγε, σὰν τὴν
 κρυμμένη σπῖθα κάτω ἀπὸ τίς στάχτες, ἀναψε ἓνα πρῶι κι' ἀπλώθηκε, θάλασσα
 φλογισμένη μὲς στίς ἑλληνικὰς ψυχὰς. Μὰ ἡ Ρόδος καὶ οἱ μαρτυρικὰς ἀδερφές
 τῆς σκληρὰ πληρώνουν τῆς λύτρωσής τους τὴν κραυγὴ, γιὰ τὴν ἐρχεται τὸ πρω-
 τόκολλο τοῦ Λονδίνου, τὸ Φλεβάρη τοῦ 1830 καὶ ξαναδίνει στὴν Τουρκία τὰ Δω-
 δεκάνησα ἀντὶ τῆς Εὐβοίας. Ἡ δουλεία συνεχίζεται, καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ προνό-
 μια τῶν Ἑλλήνων, ποῦ ἀρχικῶς τοὺς εἶχαν παραχωρηθεῖ, παραβιάζονται ἀπὸ
 τοὺς διαφόρους πασάδες καὶ τοὺς Νεοτούρκους, ὅσο ποῦ, μὲ τὴν κήρυξη τοῦ Ἰτα-
 λοτουρκικοῦ πολέμου, οἱ Ἴταλοι κυριεύουν τὰ Δωδεκάνησα τὸ 1912.

ΑΘΗΝΑ ΤΑΡΣΟΥΛΗ *

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς Δωδεκάνησα, τόμος Α' ποῦ προσεχῶς κυκλοφορεῖ.

1) Λοῦσα, 2) Τὰ ἀκριβέστερα ἄρματα, 3) Τὰ λουριά τοῦ ξίφους, 4) Ἀριστοκρατίσσαις.